FASİKÜL 16 – SAYFA 14

Çeviri: Selin Gül Seçer

İMRALI'NIN RUHU

8 Kasım 1935, Türkiye'nin modernleşme tarihinde hatırlanmaya değer bir gündür. İlk Türk Sürgün Yeri, Bay Mutahhar Şerif Başoğlu'nun liderliği altında elli mahkûmun İmralı adasına gelmesiyle kuruldu. Yerleşimci mahkûmların hepsi ciddi suçlardan cezalandırıldı ve cezalarını Türkiye'nin batısındaki daha eski hapishanelerde çekti. Bu yerleşimci mahkûmlar kısmen kişiliklerinden, hapishanede edindikleri ünlerinden ve kısmen de tarımsal bir bölge kurma konusunda gereken çeşitli becerilere sahip olmalarından dolayı Bay Başoğlu tarafından seçilmişlerdi. İmralı adası on beş yıl boyunca boş kaldı. Ada'nın yüz ölçümü yaklaşık yirmi dört kilometre kare ve Mudanya'dan pek uzak değil. İklimi ılıman ve toprağı da verimlidir. Bay Mutahhar Şerif Başoğlu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden sınıf birincisi olarak yeni mezun olmuştu. Bay Başoğlu, bir müddet Türkiye'nin hapishane problemleriyle derinden ilgilendi. Türk hapishaneleriyle ilgili engin bilgisi, ülkenin bütün bölgelerinde itinalı bir çalışmayla ilk elden kazanıldı. Bay Mutahhar Şerif Başoğlu, İsviçre, Belçika ve belirli Balkan ülkelerindeki hapishane yöntemlerini dikkatli bir incelemeyle bu alandaki bilgisini daha da zenginleştirdi. Artık Adalet Bakanlığında Hapishane Genel Müdürü olmaya hazırdı. Başlangıçtan tutun da Türk hapishane sisteminin bilimsel açıdan çalışmasına ve reform programının en ayrıntılı bir biçimde hazırlamasına kadar, o dönemdeki mevcut Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun daimi teşvikini ve desteğini aldı. Bu teşvik ve destek olmadan İmralı da asla var olmazdı.

Yerleşimci mahkûmlar, liderleri ve beş jandarma on bir ay önce İmralı'ya geldiklerinde, buldukları tek barınak-şayet barınak denilebilirse- sadece dört duvarı ayakta kalmış bir binaydı. Çadırlar ve çatı olmadan duvarlardan böyle bir koruma elde edilebilmesiyle bir nevi ilkel yatacak yerler oluşturuldu ve daha sonrasında çalışmalar ciddiyetle başladı. İlk kamp ve ilk mutfak yerleri şimdilerde, zorlukların birlikte üstesinden gelen bu adamların gururuyla ziyaretçilere gösteriliyor ve adanın ilk keşifleri sevgiyle anılıyor. Hatıralar, her taşı ve ağacı birbirine bağlıyor ayrıca bunlar ilk günlerin zorluğunu paylaşma konusunda birbirine benzeyen hem lidere hem de mahkûmlara ait anılardır.

Günümüzde ise resim büyük ölçüde değişti. O dört duvar şimdi, yerleşimci mahkûm için yatakhane, yemek ve toplantı odası, küçük bir revir, mutfak ve banyo halini aldı; küçük fakat ziyaretçiler için düzenlenmiş bir büfe ayrıca bir jandarma karakolu, yönetim binası inşa edildi; yollar, set ve iskeleden de bahsedilebilir fakat bunların içinde en önemlisi, bölgenin yüz on metre karesinin tarıma ayrılmasıdır. Aslında tarımsal – temel olarak soğan, kavun ve karpuz- üretimi sayesinde İmralı kendine yeten bir adadan daha fazlası oldu.

Bu, başarının bir belgesidir ve sömürgeciler yaptıkları şeyin gururunu hissetmeye hak kazandılar. Ancak, umarım İmralı'daki arkadaşlarımın hiç

biri en büyük ve en etkili başarılarının İmralı'nın ruhu olduğunu söylersem buna kızmaz. Bu ruh en iyi, İmralı'nın bir hapishane değil de bir topluluk olduğunu söyleyerek tarif edilebilir. Hapishanenin eski halini ziyaret eden rastgele bir ziyaretçi bile kısa bir süre içinde genel çelişkili bir ortamın farkına varır. Bir yanda müdür ve ekibi ile gardiyanlardan oluşan bir hapishane yönetimi olup diğer yanda da daima onlarla bir çatışma içerisinde olan mahkûmlar dizilidir. Hapishane yönetimi, hapishaneyi her tarafı görülecek açıklıkta ve cebren yönetir. İmralı'da çelişkili bir ortam ve güç gösterisi yoktur. Bundan emin olmak için, oldukça kesin ve katı bir şekilde programa ve mükemmel disipline bağlılık var ancak bu, düzenli aynı zamanda çalışkan bir topluluğun disiplini ve programıdır. Tulum giyen yerleşimci mahkûmlar, işlerinin doğası gereği adanın gereken yerlerine gelir giderler. Bazen yalnız çalışırlar bazen de grupça. Şimdilerde üç jandarma özgürce ve ilgisizce yerleşimci mahkumların arasına karışır ve şayet silahlılarsa da hiç kimse bunun farkına varmaz.
Bir çok iyi mahkumu ziyaret ettim ve tesadüfen fark ettiğim bazı mahkumların yüzlerini hatırlıyorum. Genellikle boş, ifadesiz ve asık suratlı yüzlerdi. Bu mahkumları mümkün olduğunca çabuk unutmak istedim. Belki de İmralı'nın ruhu, yerleşimci mahkumların yüzlerini hatırlamaktan hoşlanmam gerektiğini söyleyerek başka bir bakış açısıyla örneklendirilebilir. Gülümsemede acelecidirler, gözlerinin içine dik dik bakar, doğal bir şekilde ve baskı olmadan konuşur aynı zamanda el sallarlar. Tüm bunları, birinin dış dünyada alıştığı ancak bir ziyaretçiyle tek bir kelimenin hatta bir bakışın bile genellikle suç teşkil eden bir davranış olduğu geleneksel bir hapishanenin garip ortamında yokluğu hissedilen gerçekçi bir yolla yaparlar.
Kriminoloji ve ceza bilimi, son zamanlarda yapmış olduğu ilerlemeyle gururlanan bilimlerdir ve ya titizlikle bir araya getirilen veri değeri ya da bu birleştirmeyi yapan işçilerin sabırlı ve yüksek bilimsel ideallerini küçümseyecek en son kişi ben olmalıyım. Ancak İmralı'ya ziyaretimi düşününce, kendimi bireysel liderin özverisi ve içten bağlılığıyla mahkûmlar üzerinde harcanan belirleyici etkiyi unutma tehlikesinde olup olmadığımızı merak ederken buldum. Bu konuda, hayatının çoğunu hapishane problemlerini çözmek için harcayan ve Amerikan hapishane yönetiminde yüksek bir mevkide bulunan bir hemşerimden gelen bir mektuptaki bazı kelimeleri hatırladım. Ona, İmralı'da geçirilen ilk ayla ilgili yazmıştım ve cevabında şunları söyledi:

"Ancak bana göre mektubun, Başoğlu'nun tüm zorlukları paylaşması ve onların (yerleşimci mahkumlar) üzerinde değil de onlarla beraber çalıştığı gerçeğini belirttiğin zaman Onun (Bay Başoğlu'nun) gerçek başarısını açığa çıkartır."

Mahkumların antisosyal eğilimlerini ortadan kaldırmak ve onları yeniden eğitmek için onlarla beraber çalışmak, şuan İmralı'da yapılıyor olan şey ve bireyi cezalandırma konusunda mücadele eden ve genellikle de toplumu cezalandırmayla sonuçlanan daha geleneksel ceza yöntemlerinin tam tersidir. Buna rağmen hapsetmenin amacı, kanuna karşı gelen birini yararlı bir vatandaşa dönüştürerek toplumu korumaktır ve bu amaç

unutulduğunda ya da ihmal edildiğinde ve hapishanede olmanın sonucu olarak birey hapishaneye girdiği dönemdekinden daha kötü bir topluma yani daha alıngan, daha anti sosyal, acı çeken ve cezalandırılan bir topluma geri gönderilir. İmralı, kanunlara karşı gelenlerin insanlığını tanımamız gerektiğini ve bu tanımanın temelinde toplumu korumanın gerçekten garanti altına alınabileceğini bir kez daha kanıtlar.